

Samenwerking tussen lokale besturen en energiecoöperaties

Simon Luyts

We leven in een tijd vol uitdagingen. Een tijd waarin we geconfronteerd worden met verschillende crisissen. Niet alleen verkeren we in een ernstige ecologische crisis, maar ook onze economie en politiek staan in instabiele schoentjes. Deze crisissen zijn met elkaar verbonden en tekenen onze samenleving.

Het huidige paradigma is gekenmerkt door een sterk dualistische kijk op de wereld. Dit is doorgesijpeld tot ongeveer elke laag van ons menselijk denken, en we vinden dit onder meer terug in ons beeld op markt en staat. Kort door de bocht gaande, kan er gezegd worden dat de markt als voornaamste taak heeft om diensten en werk ter beschikking te stellen en interacties tussen individuen mogelijk te maken met eigenbelang en winst als voornaamste motief. De staat, aan de andere kant, wordt verondersteld een gunstig kader te creëren voor de markt. Hij maakt de markt mogelijk, maar legt er ook grenzen aan op. Hij gaat de negatieve externaliteiten tegen, roomt een deel van de gemaakte winst af via belasting met als doel deze te herinvesteren in de samenleving. Deze twee zouden elkaar in evenwicht moeten houden en tot een optimale situatie leiden. Het probleem nu is dat het evenwicht zoek is, de staat is zo afhankelijk van de markt voor zijn 'inkomsten' dat hij niet krachtig genoeg kan optreden om een gezond langetermijnkader te scheppen.

Een crisis is in essentie een situatie waarbij de gebruikelijke denkkaders en handelingen niet meer adequaat zijn om de probleemsituatie op te lossen, en wanneer dit optreedt, is er nood aan creativiteit en moed om nieuwe wegen te durven inslaan.

Waar de markt en de staat falen en niet uit de impasse raken, is er nood aan een nieuwe speler die het evenwicht kan herstellen. Hier komt de actieve burger uit de pijp, die niet blijft zitten bij de status quo waarbij staat en markt verder ploeteren en waar de burger onmondig blijft. De actieve burgers organiseren zich, nemen een standpunt in

door op een beredeneerde manier te consumeren en keuzes te maken en dagen zo de markt uit om hun interne werking te herzien. Of soms durven ze zelfs een stapje verder te gaan door zelf iets op poten te zetten. Daarnaast eisen deze mondige burgers een participatie die verder reikt dan om de vier jaar naar het stembokje te gaan een transparante vorm van besluitname, waarbij de burgers actief betrokken worden. Op deze manier wordt

ook de staat uitgenodigd om zijn eigen historisch gegroeide top-downstructuur te herzien en zijn legitimiteit te herwinnen door een faciliterende rol op te nemen.

De echte crisis is niet het falen van markt of staat. Dit is slechts een signaal dat we weer eventjes vastgelopen zijn. Tijd dus om onszelf en ons wereldbeeld weer in vraag te stellen en creatief te zijn in hoe we de volgende stappen zetten naar het collectieve bouwwerk

Waar de markt en de staat falen en niet uit de impasse raken, is er nood aan een nieuwe speler die het evenwicht kan herstellen. Hier komt de actieve burger uit de pijp.

van een meer verlichte samenleving. Wat wel verontrustender is, is de tegenzin om de uitdaging onder ogen te zien en de luiheid om er iets aan te doen. Dit sluit mooi aan bij een citaat toegekend aan Einstein:

'Do not pretend that things will change if we always do the same. The crisis is the best blessing that can happen to people and countries, because the crisis brings progress[.]. The drawback of people and countries is laziness to find solutions to their problems. Without crisis there are no challenges, without challenges life is a routine, a slow agony. [] It is in the crisis where the best of each other rise up, []. Talk of crisis is to promote it, and silent in the crisis is to exalt conformity. Instead of that, work hard. Get it over with the only crises threatening, that is the tragedy of not wanting to fight for it.'

Gelukkig zijn er heel wat mensen en organisaties die wel de handen uit de mouwen willen steken en het hoofd bieden aan de moeilijke uitdagingen die ons geserveerd worden.

Het prangende probleem van duurzame energie is een mooi voorbeeld hiervan. Er zijn al heel wat mooie initiatieven van onderuit tot stand gekomen, waarbij burgers zich verenigd hebben in energievoerderscoöperaties. Deze energievoerderscoöperaties (ook REScoops genoemd) zijn missiegedreven bedrijven die een antwoord willen bieden op een maatschappelijk probleem. De wind en de zon zijn van iedereen, hernieuwbare energie is zelf ook een hulpbron die aan iedereen toebehoort en zou dus best ook als gemeengoed beheerd worden. Vanuit dit gedachtegoed willen deze burgercoöperaties hernieuwbare energie beheren als *commons*. Winst is hierbij een middel om hun missie te realiseren maar zeker niet het doel an sich. Met hun langetermijnvisie bieden ze burgers de mogelijkheid om actief te participeren in de energietransitie, niet enkel door geld te investeren in hernieuwbare energieprojecten, maar ook

***De wind en de zon zijn van iedereen,
hernieuwbare energie is zelf ook
een hulpbron die aan iedereen
toebehoort en zou dus best ook als
gemeengoed beheerd worden.***

door leden democratisch mee te laten beslissen over de coöperatie. Doordat de leden zowel investeerder als klant als burger zijn, worden verschillende, soms tegenstrijdige, belangen vertegenwoordigd. De spanningen die verschillende belangen met zich meebrengen worden niet doorgespeeld naar de markt, noch wordt er gewacht tot de staat een regulerend kader creëert om de spanning op te heffen. Wel worden deze spanningen geïnternaliseerd en moet er op een constructieve manier een oplossing gevonden worden, wat een hoge graad van transparantie en vertrouwen vereist en leidt tot internalisering van negatieve externaliteiten. Op deze manier kan er constructief gebouwd worden aan een langetermijnvisie.

Nu zijn het niet enkel burgers die de handen uit de mouwen steken. In België zijn er verschillende steden en gemeenten die ook het voortouw nemen om hun ecologische impact te verminderen. Zij zien ook in dat het verduurzamen van de stad niet los kan staan van de burgers, de politiek, de economie en het hele achterliggende paradigma van actief burgerschap.

In mijn thesis *Collaboration between local authorities and renewable energy cooperatives* heb ik de samenwerking van vier van deze Belgische steden en gemeenten met de lokale

energiecoöperaties kunnen onderzoeken. Hierin werd de samenwerking tussen Eeklo en Ecopower, Halle en PajoPower, Kuurne en BeauVent, en Gent en EnerGent verder onderzocht. Uit dit onderzoek kon ik vaststellen dat er al een zeer mooie samenwerking is tussen burgerinitiatieven zoals energiecoöperaties en lokale besturen. Wat deze samenwerking mogelijk maakte, was het bewustzijn dat ze elkaar nodig hebben om elk

Een stadsbestuur met een langetermijnvisie omtrent duurzaamheid, dat daarbij een expliciet verlangen heeft om de burgers te betrekken in het verder vormgeven van deze visie, kan de kracht van een energiecoöperatie niet ontkennen. Er is een groot potentieel voor een win-winsituatie.

hun missie uit te voeren. Beide partijen dienen in zeker zin dezelfde belangengroep, namelijk de burgers, en er is zeker sprake van een gedeelde langetermijnvisie. Een stadsbestuur met een langetermijnvisie omtrent duurzaamheid, dat daarbij een expliciet verlangen heeft om de burgers te betrekken in het verder vormgeven van deze visie, kan de kracht van een energiecoöperatie niet ontkennen. Er is een groot potentieel voor een win-winsituatie. De lokale overheden voelen het belang aan van een meer participatief bestuur waarbij de burger actief vorm kan geven aan zijn leefomgeving. Tegelijkertijd ontbreekt het de

lokale overheden aan mankracht, kennis en financiële middelen om de dringende maatregelen omtrent duurzaamheid uit te voeren. Dit kunnen ze niet alleen en dus moeten ze op zoek gaan naar een geschikte partner. De stad heeft vaak zelf weinig tijd en middelen om een campagne op te zetten. Ze moet daarom optimaal gebruik maken van haar capaciteit en zoveel mogelijk van haar verschillende doelen combineren. In deze gevallen bleek dat de meest geschikte partner een energiecoöperatie was, aangezien coöperaties zowel over technische expertise als mankracht beschikken. Als transparante missiegedreven burgeronderneming vormen ze de ideale brug tussen het stadsbestuur en de burgers. Ze helpen mee het draagvlak creëren voor de nodige veranderingen en zorgen voor lokale verankering waarbij de winsten en baten terugvloeien naar de lokale bevolking.

Nog een element dat geleid heeft tot vruchtbare samenwerkingen is het wederzijds vertrouwen. Als men vertrouwd is met het coöperatieve gedachtegoed, creëert het missiegedreven en transparante aspect, samen met de lokale verankering van de coöperatie enerzijds wel vertrouwen, maar anderzijds blijft het toch nog een grote stap voor lokale besturen. Het succes is ook te danken aan de moed en doorzetting van enkele individuen binnen het lokale bestuur om de conventionele paadjes te verlaten en te ijveren om met een burgerorganisatie in zee te gaan. Vooral wanneer deze coöperatie nog klein is en nog sterk afhankelijk van vrijwilligers, is de vraag terecht of ze wel genoeg capaciteit en ervaring hebben om dit aan te gaan. Ze mogen dan wel expert zijn in het engageren van burgers en draagvlak creëren, maak ook de technische kant van het verhaal moet in orde zijn. Voor een succesvolle samenwerking is het belangrijk dat beide partijen zeker zijn dat de partner zijn engagement wel kan nakomen. Het mooie in de coöperatieve wereld is dat de coöperaties onderling elkaar steunen om hun gezamenlijke missie te bereiken. Grotere coöperaties, zoals bijvoorbeeld Ecopower, hebben zichzelf al bewezen als competente marktspeeler, en ondersteunen waar nodig hun 'kleine coöperatieve broertjes' met expertise en tools zodat ook zij hun werk succesvol kunnen uitvoeren en kunnen uitgroeien tot volwaardige marktspelers.

Wat ik persoonlijk mooi vond om te zien is hoe de lokale besturen die tot dit inzicht kwamen, actieve stappen ondernamen om met deze REScoops samen te werken. Wanneer er een aanbesteding uitgeschreven werd, werd er niet alleen naar de prijs gekeken, maar ook naar het ruimere kader en de impact ervan op de bewoners. Zo werden bijvoorbeeld in drie van deze voorbeelden aanbestedingen uitgeschreven met naast het conventionele prijscriterium (en eventuele referentieprojecten) ook nog extra criteria die aandacht schonken aan de vraag in hoeverre de bidder de kans geeft aan de lokale bevolking om zowel financieel als democratisch te participeren in het project. Ook was er aandacht voor de manier waarop de potentiële partner de bevolking mee betreft in het project en de transitie naar duurzaam energieverbruik. Soms was er ook nog een vierde criterium: welke extra voordelen kan de bidder geven voor stad en inwoners zodat de hele gemeenschap baat heeft bij de realisatie van het project?

Daarnaast ondersteunden deze lokale besturen de startende coöperaties met kleinere praktische middelen om hen van de grond te krijgen. Zo werden er bijvoorbeeld locaties ter beschikking gesteld voor vergaderingen of infomomenten, met als doel de overheadkosten te drukken. Soms maakten deze initiatieven zelfs aanspraak op subsidies van de stad, wat beginnende initiatieven in staat stelde zich verder te ontplooiën. De communicatiekanalen van de stad werden ingezet om burgers makkelijker te bereiken, en waar nodig kon de expertise van de stad ingeroepen worden. Ook op een hoger niveau communiceerden de lokale besturen met de provincie en het gewest om te zien hoe een passender structureel en legaal kader gecreëerd kan worden. Het huidige kader belemmert namelijk de impact van burgerinitiatieven, terwijl de huidige aanpak van privébedrijven het lokale beleid en het publieke draagvlak voor hernieuwbare energie ondermijnt. In Oost-Vlaanderen bijvoorbeeld werd een kader gecreëerd waarbij minstens twintig procent van elk nieuw windproject opengesteld moet worden voor directe burgerparticipatie.

Het mag onbeduidend lijken dat lokale besturen deze stap zetten, maar dat is het zeker niet! De ondersteunende rol die de lokale overheden bieden, is cruciaal om deze burgerinitiatieven en de transitie verder vorm te geven. Zich bewust van het mandaat dat ze van de burgers gekregen hebben, zorgen lokale besturen er met deze aanpak voor dat er een grondige selectie gebeurt van de partners met wie ze in zee gaan, en eisen ze dat hun partner een grote sociale verantwoordelijkheid opneemt om een gemeenschappelijke visie van een duurzame toekomst te verwezenlijken. Zo stimuleren ze een missie-gedreven manier van zakendoen die focust op de gecreëerde waarde voor de lokale gemeenschap. Zo ondersteunen ze de opkomende 'nieuwe economie' en de paradigmawisseling, waarbij niet winst, maar missie de driver is van de organisatie. Deze besturen helpen mee de impasse van staat-markt te overbruggen door de burgers te faciliteren en ondersteunen. De concrete voorbeelden tonen dat de transitie naar een staat die steeds meer een faciliterende rol speelt, een staat die Michel Bauwens de naam 'partnerstaat' geeft, al bezig is. Progressieve gemeenten beginnen zelf een participatief beleid en zijn maar al te graag bereid om met de burgers en lokale initiatieven

Progressieve gemeenten beginnen zelf een participatief beleid en zijn maar al te graag bereid om met de burgers en lokale initiatieven van start te gaan. Deze progressieve gemeente zijn belangrijk voor de paradigmawisseling van een hiërarchische naar een horizontale en coöperatieve samenleving.

van start te gaan. Deze progressieve gemeenten zijn belangrijk voor de paradigmawisseling van een hiërarchische naar een horizontale en coöperatieve samenleving, een paradigmawisseling die hoognodig is om de duurzaamheidstransitie succesvol door te voeren.

De samenwerking tussen lokale overheden en energiecoöperaties is slechts een van de vele mogelijkheden waarop lokale besturen en burgers samen kunnen werken aan een co-creatieve toekomst. Zelf ben ik benieuwd hoe deze transitie naar een participatief, faciliterend beleid vorm krijgt in de andere domeinen. Het is in elk geval een aanmoediging zowel voor de burger als voor de lokale overheid om vaker de kaart van samenwerking te trekken want er zit nog veel potentieel in.

Bio

Simon Luyts heeft een bachelor behaald in Burgerlijk Ingenieur Electrotechniek aan de KULeuven. Via een EIT KIC innoenergy programma volgde hij een dual-degree master in Renewable Energy aan de universiteiten IST Lissabon en KTH Stockholm. Zijn thesis werd uitgevoerd in samenwerking met REScoop Europe en Coopkracht met betrekking tot de samenwerking tussen lokale overheden en hernieuwbare-energie-coöperaties (REScoops). Dit artikel vloeit voort uit de bevindingen van deze thesis.

Eindnoot

1. <http://www.rescoopv.be/actueel/infomarkten-prup-windprojecten-oost-vlaanderen-blijken-goede-formule>